

Conferința Internațională
*„Enhancement of Knowledge on Higher Education and its Dissemination: Imperative for
Policy and Practice”*

Cluj-Napoca, 26 septembrie 2008

Cuvânt de deschidere

Academician Mugur Isărescu,
Guvernatorul Băncii Naționale a României

Onorată asistență,

Este un privilegiu pentru mine să mă adresez dumneavoastră cu ocazia acestei conferințe internaționale organizate de Universitatea Babeș-Bolyai în colaborare cu Centrul European pentru Învățământ Superior al UNESCO și Consiliul European.

Sunt onorat să mă aflu în Universitatea cu cea mai îndelungată și renumită istorie și tradiție academică din România. Încă din secolul al XVI-lea personalități de renume au marcat evoluția și transformările succesive ale acestei instituții, care este una dintre cele mai reprezentative în această parte a Europei.

Experimente relevante în domeniul biologiei, chimiei, fizicii și geografiei, alături de un adevărat pionierat în domeniul biospeologiei, telefoniei multiple și a zborurilor spațiale sunt doar o parte din zestrea acestui lăcaș de educație și cultură. Se poate afirma că Universitatea Babeș-Bolyai este în prezent cel mai bun ambasador al multiculturalismului, care este unul dintre preceptele de bază ale Europei Unite.

Inovația, interactivitatea și calitatea sunt principii de bază ale procesului educațional promovat de către Universitatea Babeș-Bolyai. Specialiștii formați aici, mai ales cei în domeniul economic, în care și eu îmi desfășor activitatea, contribuie cu succes la dezvoltarea spiritului antreprenorial și a performanțelor manageriale, care sunt esențiale în contextul complex al globalizării.

Subiectul pe care îl abordează Conferința dvs. este fără îndoială de mare generozitate și actualitate. Parafrazând un ilustru gânditor, putem spune că secolul XXI va fi unul al cunoașterii sau nu va fi deloc. Educația va face tot mai mult diferența dintre națiunile care progresează și asigură un standard ridicat de viață locuitorilor lor și cele care rămân în urmă. Resursele materiale ale planetei sunt din ce în ce mai puține, riscul ca activitatea umană necontrolată să distrugă iremediabil echilibrul ecologic este cât se poate de palpabil. Acestor provocări nu le putem răspunde decât cu mai multă cunoaștere, cu mai multă educație, cu valorificarea pe o scară tot mai largă a roadelor gândirii umane.

Domeniul economic are un loc bine definit în universul cunoașterii. Doresc să vă împărtășesc câteva reflecții asupra acestui domeniu. Evoluții recente de pe piața financiară mondială au ajuns în prim planul atenției. Pierderile imense, falimentele unor instituții care aveau o cifră de afaceri reprezentând un multiplu al produsului intern brut al țării noastre, măsurile de urgență fără precedent decise de bănci centrale și de guvernul Statelor Unite – țara de unde s-a declanșat actuala criză – au pus în lumină fragilitatea unui mecanism și au arătat carențele unui sistem ce părea infailibil. Ce s-a întâmplat, de fapt?

Au fost mai întâi instrumentele financiare derivative – un termen pretențios, care descrie până la urmă credite obișnuite, acordate cu o garanție atașată, care au trăsături standardizate (dobânzi, maturitate și altele), care permit ca acestea să fie „împachetate”, „reîmpachetate” și vândute de instituția de credit, pentru a obține lichiditate și a acorda noi credite. Este interesant că, în procesul împachetării și reîmpachetării, erau folosite instrumente matematice sofisticate, îndeosebi din teoria probabilităților, care urmăreau să arate cât este de mic riscul și de mare profitul pe care îl asigură aceste instrumente.

Nu îmi dau seama până unde cunoașterea insuficientă, chiar din partea conducătorilor unor mari instituții financiare, a fost de vină, sau dacă orbirea a venit din dorința de profit, din mirajul că acesta poate fi generat din nimic, fără risc și aproape fără capital. Fapt este că iluziile s-au transformat în profituri și dividende suculente la început, iar calitatea reală a creditelor de unde a pornit bulgărele de zăpadă s-a deteriorat tot mai mult, pe măsură ce sloganul „you have a home, you have a loan” a pătruns tot mai adânc în societate, îndemnându-i pe tot mai mulți să se împrumute ieftin, pe seama valorii, umflate și ea, a locuințelor, indiferent de capacitatea de a restitui împrumuturile respective.

Probabil că nu s-ar fi ajuns atât de departe dacă reglementarea creditului, fie el și cu ipotecă, ar fi fost mai strânsă, dacă reglementările americane ar fi fost mai aproape de standardele de la Basel cu privire la nevoia de capital, dacă marile firme de audit și agențiile de rating ar fi examinat cu mai multă atenție acele miraculoase plasamente în instrumente clasificate AAA, dar care aduceau randamente ce nu sunt uzuale la asemenea instrumente sigure, dacă nu s-ar fi căscat așa o prăpastie între dreptul managerilor de a încasa bonusuri amețitoare și răspunderea lor, atunci când, peste ani, se dovedește că totul a fost un balon de săpun. Până la urmă, întreaga situație a fost generată de încălcarea unor principii bine statuate – am putea spune chiar de „suspendarea” bunului simț – sub imperiul setei de profit din nimic.

Lecția a fost învățată târziu, pierderile care sunt descoperite acum au dimensiuni astronomice, iar efectele vor fi resimțite mult timp de aici înainte. Mai grav decât pierderea financiară în sine este însă riscul de pierdere a încrederii într-un sistem financiar croit în câteva secole, sistem ce se află la temelia economiei moderne.

Dacă ar fi să raportez la situația din țara noastră aceste evoluții fără precedent, aş spune că sistemul bancar și de credit din România nu a fost afectat direct. Iar motivul nu este, cum au susținut unii analiști, că sistemul nostru este primitiv, ci că regulile noastre de creditare au fost mai severe, iar cerințele de adecvare a capitalului, esențiale pentru orice instituție de credit – aliniate standardelor de la Basel. Băncile nu și-au îndreptat plasamentele către instrumente derivative sofisticate pentru că piața internă, în plină expansiune, a oferit alternative cu adevărat profitabile folosind „doar” instrumente de credit clasice.

Știu că se spune că economia este un domeniu ce are mai multe asemănări cu artele decât cu științele exacte – o formă politicoasă de a spune că de fapt economia nici n-ar prea fi o știință. Cândva circula butada că, dacă era pusă o problemă consiliului de șase experți în economie ai guvernului britanic, aceștia ar fi formulat șapte propuneri diferite. Cam în același spirit, președintele american Harry Truman, exasperat de faptul că economiștii spun mereu „on the one hand” și imediat „on the other hand” (pe de o parte și pe de altă parte), arătând că orice situație are mereu mai multe fațete, ar fi exclamat: „give me a one-handed economist!”

Cred, totuși, că lucrurile pot fi privite și într-o altă lumină. Există un arsenal deja amplu de postulate recunoscute ca atare de teoria și practica economică și care ar trebui cunoscute și înțelese în pături cât mai largi ale populației. Un exemplu este acela că, prin creșterea ratelor dobânzilor, este stimulată economisirea, iar efectul primordial este de scădere a ratei inflației – nu de creștere, cum se afirma frecvent pe la noi cu ceva timp în urmă, plecând de la ideea că dobânzile măresc costurile și, deci, și prețurile.

Desigur, lucrurile nu sunt întotdeauna simple. Uneori, chiar ne face plăcere să credem, de exemplu, că majorarea valorii apartamentului în care locuim este un motiv suficient pentru a consuma mai mult decât câștigăm. Din păcate, asemenea greșeli de judecată se plătesc uneori deosebit de scump, și nu doar de către cei care au greșit – așa cum ne-o arată actuala criză financiară internațională.

Un rol în formarea culturii economice și financiare ne revine cu siguranță și nouă, practicienilor. De multe ori însă, avertismentele pe care le lansăm noi sunt tratate drept pledoarii pro domo. Ar fi nevoie ca voci neutre, cum sunt cele ale unor respectabile cadre didactice universitare, să atragă atenția asupra faptului că, de exemplu, salariile nu pot crește fără legătură cu productivitatea muncii, iar în caz contrar efectul va fi cel de îndatorare externă, la costuri tot mai ridicate, și de inflație.

Iată în acest sens un subiect mult prea puțin discutat la noi, considerat încă tabu, și anume efectele economice și sociale ale protecției exagerate a forței de muncă. Cred că ar fi timpul să explicăm pe-ndelete că barierele la ieșirea de pe piața muncii se transformă aproape instantaneu în bariere la intrare. Cu alte cuvinte, dacă împiedicăm angajatorul să disponibilizeze forța de muncă devenită excedentară, decizia de a face noi angajări, pentru a fructifica o conjunctură de piață favorabilă, se ia cu mult mai mare greutate. Până la urmă, o conduită născută din dorința legitimă de a apăra interesele salariaților are exact efectul opus: limitează capacitatea de creștere a productivității muncii, a producției și, în consecință, și pe cea a salariilor.

A venit vremea, cred, să arătăm că la o rată a șomajului ce oscilează în jurul valorii de 3% – nivel care se află destul de mult sub cel al șomajului natural – este nefiresc să fim îngrijorați de eventualele disponibilizări din cauze subiective, întrucât angajatorii sunt în permanență preocupați cum să își păstreze oamenii de calitate.

Acest subiect nu este niciodată abordat deschis în dezbateri publice. Se vorbește mult despre salariul minim, despre coșul de consum pentru un trai decent, dar se trece cu discreție totală peste dezbaterile modului cum poate fi promovată creșterea mai rapidă a productivității muncii, pentru a oferi substanță și sustenabilitate creșterii salariale reale.

Un alt teritoriu în care cred că dezbateri de valoare ar putea fi furnizate de centre academice și, de ce nu, chiar de către cele studențești sau ale tinerilor economiști – așa cum sunt și cele organizate de Banca Națională – ar putea fi cel al analizei unor programe complexe de restructurare adoptate de țări care au înregistrat succese majore în creșterea performanței economice și în ridicarea standardului de viață al locuitorilor.

Un foarte bun exemplu în acest sens îl poate reprezenta Republica Irlanda. La data intrării sale în Uniunea Europeană, în 1973, era o țară săracă, la mare distanță de celelalte membre ale Comunității Europene de atunci. A urmat o perioadă, destul de lungă, cu o strategie națională bine conturată și acceptată politic pe scară largă. Aceasta a inclus, în primul rând, cheltuieli de învățământ ridicate, pentru a dezvolta cea mai valoroasă resursă – cea umană. Îmi amintesc exact că, la vremea respectivă, autoritățile irlandeze erau chestionate în legătură cu riscul ca tinerii formați pe bani irlandezi să emigreze în masă în Statele Unite. Răspunsul era, invariabil, că și cei care vor pleca se vor întoarce atunci când condițiile din țara lor vor fi suficient de atrăgătoare.

Un alt ingredient a fost un regim fiscal simplu și clar, cu proceduri cât mai prietenoase și reguli puține, dar aplicabile, precum și o legislație a muncii suplă, care să dea cât mai puține bătăi de cap angajatorilor. S-au adăugat cheltuieli serioase de infrastructură – țara beneficiind de generoase resurse comunitare în acest sens.

Acest *mix* coerent de politici a atras tot mai mulți investitori. Produsul intern al țării a crescut tot mai mult, pentru a ajunge azi pe locul al doilea în Europa, după Luxemburg. Un succes nu rezultă dintr-o singură măsură, ci dintr-un pachet de măsuri. Poate am putea analiza în detaliu trăsăturile programului de dezvoltare irlandez, nu neapărat pentru a-l prelua ca atare – nici condițiile de azi nu mai sunt cele de acum 35 de ani – ci pentru a vedea exact cum se îmbină componentele unui program coerent, cum se obține consensul politic și social necesar pentru aplicarea unor măsuri care nu sunt întotdeauna ușor de explicat și de îmbrățișat, așa cum sunt măsurile de liberalizare a pieței muncii.

Am încercat să ofer doar câteva exemple palpabile despre ceea ce ar însemna pentru noi diseminarea culturii economice. Se poate observa că nu este vorba neapărat despre a arăta publicului larg ecuații complexe și formule matematice sofisticate, ci de a folosi bunul simț și logica elementară în viața și gândirea economică de la noi. Evenimentele recente la care m-am referit în cuvântul meu arată chiar că, atunci când aparatul teoretic se decuplează de bunul simț, rezultatele pot fi înfricoșătoare.

Cu aceste gânduri, permiteți-mi să urez succes deplin Conferinței dvs.